

Tapio Koski

Filosofinen ratsumies

Lauri Olavi Routilan haastattelu

Hyppään rennosti Jyväskylän junasta. Etsin katseellani emerituksen näköistä miestä. – Tuollako? Ei tuo John Waynelta vaikuttava... Mutta onhan se Lauri Routila, joka miehekkäänä tähyää mustan stetsoninsa alta.

Turku 1950-luvulla: Ammattihumanismin pelko ja pitkät virkkeet

Tapio Koski: Lapsuus ja nuoruus piirtyvät viimeistään keski-ikäni muistoissa esiin kultaisina onnen vuosina. Minkälaisena muistat lapsuutesi ja nuoruutesi?

Lauri Routila: Kyllä kai muistan sen hyvin onnellisena ja huolettomana aikana, vaikka olen kokenut omalla tavallani sodan ja sen kauhut. Asuin Porissa joka oli yksi pommituskohde. Muttei siitä ole jäänyt ikävää muistoa – eikä mistään muustakaan. Lapsena oli talvella kaikkialla paljon lunta. Kesällä paistoi aurinko. Ja jos satoi, se oli lämmin kesäsade. Silloin sai mennä uimaan.

Jos tänään sielusi silmin katsot itseäsi nuorena filosofin taimena, mitä näet?

Se onkin vaikea kysymys. Näen ennen kaikkea ihmisen, joka haluaa kirjoittaa, mielellään joko runoja tai ajatuksia. Se oli minulle hyvin tärkeää alusta asti. Siksin pitkään kuvittelin, ettei minun pidä opiskella humanistisia aineita, jotta minusta ei tulisi ammattiajattelija tai ammattihumanisti. Halusin opiskella lääketiedettä tai kauppatiedettä. Lopulta kuitenkin Turussa siirryin Filosofiseen tiedekuntaan filosofian luentoja kuuntelemaan.

Mikä ammattihumanismissa olisi ollut huonoa?

Ehkä se oli se, etteivät rakkaat asiat saa kaupallistua. Kuulun sellaiseen ikäpolveen, jolle kaupallistuminen ei ole itsestään selvää. Esimerkkinä seuraava tapaus: Perustimme 1960-luvun lopulla Saksassa Leibniz-seuran. Kiertokirjeen postituskulut maksoi höyryleipomo, joka yhä valmistaa aitoja filosofi Leibnizin kehittämää Leibniz-keksejä. Seuran hallitus piti postikulujen maksamista niin paheksuttavana, että täytyi pyytää anteeksi seuran jäseniltä.

Mikä herätti kiinnostuksesi filosofiaan?

Vaikea sanoa. Ehkä sellainen kiinnostus on jo olemassa aina ihmisessä, niin ettei oikeastaan tiedä, mistä se alkaa. Koulupoikana luin esimerkiksi Nietzscheä mielelläni. Häntä ryhdyin yhtenä ensimmäisistä kirjoittajista lukemaan saksaksi, koska teoksissa oli niin hieno kielellinen ero suomennoksen ja alkuperäisen välillä. Rakkain filosofinen kirja tuolta ajalta on kuitenkin Rousseau'n *Émile*. Äitini oli siihen hyvin ihastunut ja keskustelimme lukiolaisvuosinani sen ajatuksista. Minua lienee kasvatettu jonkin verran siihen henkeen. Kirja on yhä hyllyssä.

Kiinnostus heräsi myös kun menin filosofian luentoja kuuntelemaan. Olin hyvin kyllästynyt kaikkiin aineisiin, joita olin kokeillut. Filosofian luennoille jäin. Se kosketti suoraan, enkä enää kaihtanut ajatusta ammattifilosofista. Varmuuden vuoksi kutsuin itseäni kuitenkin sofistaksi.

Valintoja tehdessään yksilö aina realisoi jonkin sillä hetkellä avoimena olevan elämänpolkinsa sulkien pois muita mahdollisuuksia. Viittaan tällä elämäntatmuksellisia aineksia sisältävään ajatukseesi ihmisen

Lauri Olavi Routila

Syntynyt Porissa 1934. Filosofian kandidaatti Turun yliopistosta 1959, lisensiaatti 1962 ja filosofian tohtori 1969. Turun yliopiston filosofian assistenttina 1960–1969, filosofian vt. professorina 1970–1971, filosofian dosenttina 1970–1999, Suomen Akatemian vanhempana tutkijana 1972–1977 ja 1979–1980. Hampurin yliopiston filosofian professorina 1978 sekä Jyväskylän yliopiston taidekasvatuksen ja taiteentutkimuksen professorina 1984–1999. Vuosina 1980–1983 Kustannusliike ja kirjapaino Clarionin toimitusjohtajana ja graafisena suunnittelijana.

Die aristotelische Idee der Ersten Philosophie. Untersuchungen zur onto-theologischen Verfassung der Metaphysik des Aristoteles (1969)

Über Zeichen, Sinn und Wahrheit (1971)

Wahrheit und Geschichtlichkeit (1978)

Meaning and the Concrete Thing – A Prolegomenon to an Ontology of works of art (1977)

Über den Sinn des gotischen Kirchenraums – Untersuchungen über den Einfluß des Aristotelismus auf den Zeichencharakter des frühgotischen Rauminernen (1978)

Taidekasvatuksen tieteenala (1985)

Miten teen tiedettä taiteesta. Johdatusta taiteentutkimukseen ja taiteen teoriaan (1986)

Philosophie der Poiesis I-II. Vorträge und Aufsätze 1958–2008 (ilmestyy 2008)

elämämaailmasta ”mahdollisuuksien pelitilana”.

Vieläkö muistat, miten syntyi päätös lähteä lukemaan filosofiaa? Ajattelitko mahdollisesti tuolloin, mitä se sulkee pois?

Silloin ajattelin, että se pelkästään aukaisee minulle kaiken sen, mitä olen halunnut saada. Tavallaan niin kävikin. Olen ollut jonkinlainen filosofian onnenlapsi, kun olen hyvin nuorella iällä päässyt mukaan akateemiseen filosofiseen työhön. Valmistuttuani maisteriksi minusta tuli filosofian ensimmäinen assistentti Turkuun ja sillä polulla olen kulkenut – monien vastoinkäymistenkin kautta. Aina olen kuitenkin jollakin tavalla ollut filosofissa mukana.

Millaista oli filosofian opiskelu ja opiskeluelämä 1950–60-luvulla Turussa?

Opiskelijaelämästä en muista paljon mitään. Muutama hauska juhla. Opiskelukin oli yksinkertaista, meitä oli suhteellisen vähän. Sven Krohn oli mielenkiintoinen luennoitsija ja häntä oli hauska kuunnella, vaikka jännittikin kovasti, saako hän virkkeen loppuun ennen kuin tunti loppuu. Hän puhui pitkiä virkkeitä ja rakensi virkkeiden sisään mittavia suoria lainauksia, kommentteja ja niin edelleen. Krohn oli aika hyvä luennoitsija, vaikka hänessä ei ollut mitään mukaansa tempaavaa eikä runollisuutta eikä kaunopuheisuuttakaan – mutta se oli hyvin asiallista ja mukavaa.

Oliko sinulla muita opettajia kuin Sven Krohn? Tai ketkä olivat suosikkiopettajiasi?

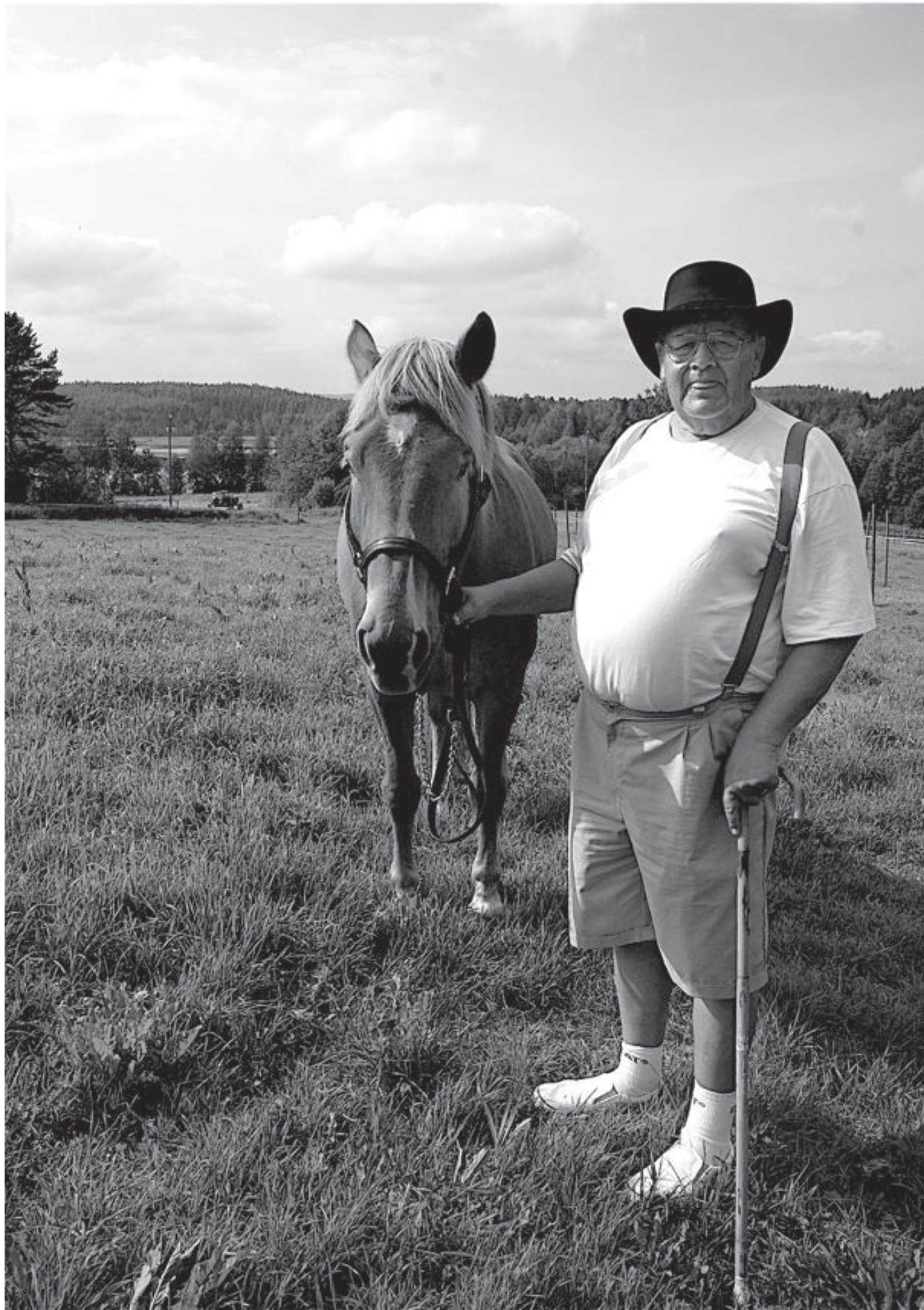
Opiskelin kirjallisuutta, hieman klassisia kieliä ja Åbo Akademi:ssä taidehistoriaa. Tutustuin Åbo Akademi'n filosofian professoriin Erik Steniukseen, joka oli vanhoutunut analyttinen filosofi. Häntä huvitti kovasti jälkepäin se, että hänen esitellessään kirjastoa minulle olin heti ensimmäiseksi havainnut Heideggerin pääteoksen. Stenius sanoi aina, että eivät he muutoin olleetkaan siitä kiinnostuneet, kunhan se vain oli siellä. Itse asiassa olimme aika hyviä tuttuja. Keskustelimme usein kahdestaan, lähinnä filosofian opetuksesta. Oli mukava käydä Åbo Akademi'n kirjastossa lukemassa, kun Steniuksella oli – niin kuin hän itse sanoi – kaksi opiskelijaa, jotka olivat silloin sotäväessä suorittamassa asepalvelustaan.

Ketkä ajattelijat katsot tärkeimmiksi inspiraation lähteiksesi?

Se oli selvää sen jälkeen kun Heideggerin löysin – olin opiskellut ehkä vasta vuoden, kun kirjastossa Heideggerin pääteos osui käsiini. Kun olin sitä hetken lueskellut, tiesin, että tämä on se filosofia, jota haluan tutkia enemmän.

On yksi filosofi, joka minun täytyy aina mainita: Łukasiewicz. Hän on merkittävä formaalissa logiikassa, ns. moniarvologiikan ajattelija. Hän oli myös erittäin hyvin perehtynyt Aristoteleen logiikan teoriaan ja kirjoitti kauniin kirjan Aristoteleen päätelmistä. Hänen ajatuksensa tulevaisuutta koskevista lauseista ja hänen käsityksensä determinismistä ovat vaikuttaneet minuun hyvin syvällisesti. Łukasiewiczilla on merkittäviä oppeja, joista yksi on ollut minulle hyvin tärkeä. Se on oppi siitä, että jos jokin on ”vain” mahdollista, niin myös sen vastakohtaan täytyy olla mahdollinen. Mutta ne eivät voi olla samalla tavalla mahdollisia. Mahdollisuus on ikään kuin M-mahdollisuutta tai W-mahdollisuutta, jotka sulkevat toisensa pois kuten nurin käännetty kirjaimet. Jos heidän kruunaa ja klaavaa, on mahdollista saada kruuna tai saada klaava. Ne ovat mahdollisia, mutta eri tavalla. Jos on mahdollista että saan kruunan, niin ei ole mahdollista samassa mielessä että saan klaavan. Tämä on syvälinen ajatus, jolla on valtava merkitys logiikan teoriassa. Minä luulen, että tähänastiset logiikan teoriat eivät ole onnistuneet vielä kehittämään tähän ratkaisua.

On mielenkiintoista, että Heideggerin filosofia ei sulje pois formaalista puolta, vaan niillä on yhteys, jota on ehkä vaikea hahmottaa. Heideggerin lähin oppilas oli Oskar Becker, jonka kirja *Mathematische Existenz* ilmestyi samanaikaisesti *Sein und Zeitin* kanssa samassa Fenomenologisen seuran vuosikirjassa. Matemaattisen eksistenssin teoriassa Becker viittailee ahkerasti Heideggerin olemassaolon analyysiin. Se on mielenkiintoinen teoria matemaattisten lauseiden luonteesta, matematiikan ontologiasta. Silläkin on ollut suuri vaikutus minuun. Siksikin näen Heideggerin ennen kaikkea strukturi-analyttikkona. Monet näkevät Heideggerissa eräänlaisia elämäntutkimuksellisia piirteitä, ja myöhemmin Hei-

deggerista tulikin enemmän saarnaaja. Mutta keskeneräiseksi jääneen pääteoksensa aikaan hän oli hyvin ankara teoreetikko ja *Sein und Zeit* huomattavasta kielellisestä erikoisuudestaan huolimatta on minun mielestäni hyvin formalistinen teos. Se kuvaa inhimillisen olemassaolon struktuuria. Tämä oikea painotus on tärkeä asia.

Väsynyt filosofi

Onko elämässäsi ollut joitain erityisen hyvin mieleen painuneita tapahtumia, murroskohtia, jotka ovat vaikuttaneet filosofiseen ajatteluusi?

Varmastikin useita. Yksi tällainen suuri – hieman ikävä – kokemus oli, kun olin tullut Saksasta ja päätin, että en enää lähde sinne takaisin. Enkä halua harjoittaa filosofiaa ollenkaan. Minut valtasi ”Philosophiemüdigkeit”, filosofiväsymys. Filosofiset keskustelut tuntuivat mielenkiinnottomilta. Mihin meninkin, tiesin jo etukäteen mitä ihmiset sanovat mistäkin asiasta: kuivaa ja tylsää. Tuntui kuin olisin kuullut kaiken jo moneen kertaan.

Siinä vaiheessa täytyi ruveta miettimään mitä haluan tehdä. Kun olin juuri Spectrumin yhtenä päätoimittajana päässyt perille kirjapainoalasta, päätin ryhtyä painamaan kirjoja ja tekemään graafisia töitä. Huomasin itsessäni tietynlaista lahjakkuutta graafiseen muotoiluun. Itse asiassa siitä aukeni tie taidekasvatuksen professoriksi vuonna 1984. Ehdin kolme vuotta 80-luvun alussa toimia ns. vapaana taiteilijana kustannusliike Clarionin kirjapainon merkeissä. Siinä vaiheessa tutustuin myös vaimooni Sirkkaliisaan.

Se oli iso murros, jonka ohi lopulta pääsin muutaman vuoden kuluttua, kun olin taidekasvatuksen professorina opettanut taidetta. Huomasin, että kyllä se filosofia sittenkin on tärkeä asia. Ja filosofiväsymys häipyi.

Mistähän tuo kokemus mahtoi aiheutua?

Hyvin vaikea sanoa, mutta luulen, että Saksassa otin itsestäni liikaa irti. Se oli niin mahtava tilanne. Kun lukukausi loppui heinäkuussa, niin yllätykseksi minusta tuntui, että olisi pitänyt saada jatkaa opetusta, koska olin oikeassa vireessä. Vähän ajan kuluttua huomasin, että olin aivan poikki. Ei se ollut ”burn out”, päinvastoin. Olin hienolla tuulella ja kekseliäs, mutta jotain ylikieroksia kävin silloin. Tämä varmaan on yksi merkellisimpiä ja kummallisimpia elämäkokemuksia, joita minulla on ollut. Ja silloin juuri syntyi koko joukko ajatuksia, jotka ovat olleet tärkeitä minulle, kuten esimerkiksi tämä ”mahdollisuuksien pelitila” -ajatus. Siihen liittyi myöskin mahdollisuuden käsitteellinen pohdinta.

Voimakkaasti tuli mieleeni samaan aikaan ajatus siitä, että filosofit olivat unohtaneet yhden olennaisen inhimillisen ulottuvuuden. Aina puhuttiin teorian ja käytännön vastakohtaisuudesta, *teoria vs. praxis*, mutta ihminen on myös *poiesis*, olento, joka tuottaa ja pystyy luomaan. Ihmisluomukset ovat sellaisia, että ne irtoavat ihmisen otteesta ja jatkavat omaa elämäänsä. Näin ihminen itse voi luoda ympäristön, joka kääntyy hallitsemaan ihmistä. Näinhän on nyt käynyt luonnon suhteen.

On mielenkiintoista, että esimerkiksi Habermasilla on *teorian ja praxis* vastakohta, mutta ei tätä kolmatta. Se kolmas on jo Aristoteleelta. *Praxis* tarkoittaa, että ihminen tekee jotain eli toimii, mutta ei tuota mitään. *Poiesis* tuottaa ja sen tuloksena on tuotos. Taideteokset, koneet ja tuulimyllyt ovat kaikki syntyneet *poiesiksesta*.

Kirjassa, jota koetan nyt ties kuinka monetta vuotta koota vanhoista luennoistani, *poiesis* on hyvin tärkeällä sijalla, tämä ajatus ihmisen todellisuuteen ulottuvista projektoista: nekään eivät ole tekoja vaan *poiesista*. Näen myös historian *poiesiksenä*. Siinä historiallisen selityksen teoria esittämässäni muodossa poikkeaa vakioratkaisuista.

Oma itse ja filosofia

Miten filosofia on vaikuttanut siihen, millainen Lauri Routila on nyt?

Kyllä kai se on ehkä ollut kaikkein suurin vaikuttaja.

Mikä on paras filosofinen ”ahaa”-elämyksesi?

Tämä on vähän pitempi juttu. Minä kirjoitin filosofian historian filosofiasta. Miksi me luemme vanhoja filosofi? Nehän ovat vanhanaikaisia! Ongelmat, joita ne käsittelevät, ovat ikään kuin aikansa eläneitä. Me näemme kaiken eri tavalla. Välissä on pitkä aika esimerkiksi Aristoteleesta meidän aikaamme. Miksi me luemme heitä?

Kun kirjoitin tästä, ongelmat tulivat aina vain isommiksi, enkä tahtonut löytää ajatusta, jolla ongelman olisi voinut kauniisti ratkaista. Silloin luin Jaspersia. Hänhän on kirjoittanut filosofian historian, joka ei noudata aikajärjestyksestä. Siellä on Nietzsche, Hegel ja kaikki sikin sokin. Jaspers sanoo, että luemme heitä siksi, että filosofi on läsnä kun luemme. Läsnaolon tunne on samanlainen kuin keskustelu, eräänlainen konkreettinen läsnäolo on hyvin todellistakin kun luemme esimerkiksi Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikkaa*, jossa hän keskustelee hyvän ja hyvän teon luonteesta. Kirjoitus ei olekaan pelkkä objekti, vaan muuttuu eksistentiaalisesti läsnäolevaksi toiseksi henkilöksi, joka puhuu, joka ajattelee, jolle voi melkein tehdä kysymyksiä. Se oli minusta aika iso elämys.

Mikä filosofinen ajatus on sinua viimeksi sykähdyttänyt?

Ehkäpä sellainen ajatus, että antiikin filosofit olivat ilmeisesti hyvin oikeassa ajatellessaan, että ihmisen päämääränä on onnellinen elämä. Minusta tähän on suhtauduttu turhan moittivasti ja nähty se hedonistisena päämääränä. Kyllä se on syvälinen oivallus ihmiselämästä. Periaatteessa jokainen ihminen ymmärtää mitä tarkoitetaan, kun puhutaan onnellisesta elämästä. Kyllähän siihen liittyy tietty tasapainoisuus ja tyytyväisyys. Se on vailla katkeruutta, silloin on hyvä olla.

Miten hyve liittyy tähän?

Kun ihminen tekee hyvin, hänelle tulee kumma kyllä hyvä olo. Niin se vain on, että hyvä teko tekee ihmisen tyytyväiseksi, se tekee itsetyytyväiseksi, mikä ei sekään

ole kovin paha asia jos se todellakin perustuu moitteetomaan hyvään mieleen, hyväntahtoisuuteen.

Maailma, oleva, voidaan nähdä hyvin monella eri tavalla. Voitko kuvata omaa ontologista näkemystäsi?

Se on kyllä vaikea tehtävä. Sanotaan niin, että näen kaiken mahdollisena. Tämän konventionaalisen todellisuuden ympärillä on valtava mahdollisuuksien kehä. Se on aito todellisuus, jossa ihmisinä elämme. Maailmankuvani on läpeensä modalisoitunut, kuten myös ihmiskuvani. Sitä hallitsee mahdollisen käsite ja toisaalta välttämättömyys. Se mikä ei ole mahdollista, avaa meille oven myös välttämättömään. On paljon asioita, joille emme voi mitään. On sekä luonnon välttämättömyydet että ihmisen elämän välttämättömyydet. Joudumme vähitellen aina näihin välttämättömyyksien uomiin, joista emme pääse pois. Mahdollisuudet tihenevät sellaiseksi välttämättömäksi kuluksi, jota ei voi enää muuttaa. Se on tämän ontologian perusajatus. Ehkä voi sanoa, että minussa on hiukan vikaa deterministiseen suuntaan.

Fenomenologian alkuajat Suomessa

Miten tutustuit fenomenologiaan ja miten muistat sen tulon Suomeen?

Fenomenologiaan tutustuin suomalaisena helposti siksi, että Sven Krohn oli jo silloin fenomenologisesti orientoitunut ja kirjoittanut normatiivista arvoetiikkaa käsittelevän teoksen, jossa hän selvästi otti fenomenologisen näkökulman. Sitä kautta fenomenologia tuli luonnostaan tietoisuuteeni. Mutta Heidegger oli Krohnille täysin vieras. Meille kehittyikin mukavia väittelytilaisuuksia fenomenologiasta. Seminaareissa ja yhteisessä työhuoneessamme keskusteltiin kiivaasti. Minä arvostelin Husserlin transsendentaalista fenomenologiaa tietysti hyvin heideggerilaisittain epäkonkreettiseksi ja reduktionistiseksi. Siinä Husserl ikään kuin teki minästä abstraktin refleksiojännöksen, ei mitään konkreettisesti olemassa olevaa olentoa.

Eikö Heidegger olisi paremmin luontunut Krohnille kuin Husserl?

Se voi olla kyllä. Sven Krohn ei lukenut Heideggeria eikä pitänyt hänen teostensa lukemisesta. Krohn tunsikin Heideggeria meidän muiden puheista.

Heidegger on äärimmäisen vaikea kun hänen tekstejään alkaa ensimmäistä kertaa lukea. Sanoit, että toisena opiskeluvuonna tutustuit *Sein und Zeitin*, joka tuntui sinusta heti luontevalta. Miten siinä niin kävi?

En tiedä. Saksan kieli aukeni minulle heti, se ei ollut millään tavalla vaikeaa. Yksi syy oli, että ennen Heideggeria olin lukenut vähän Hegeliä. Olin lainannut yliopiston kirjastosta Hegelin koottujen teosten pari kolme osaa. Ne olivat komeita nahkakantaisia kirjoja, joita natsi-Saksan aikana oli lahjoitettu Turun yliopiston kirjastolle. Niissä oli asianmukaiset tunnuksetkin.

Hegelhän viljelee tavuviivakirjoittamista jonkun

verran. Silloin se tuntui minusta vielä vaikealta, mutta sitten kun Heideggeriin törmäsin, se tuntui luontevalta. Opin hyvin aikaisin ymmärtämään, että esimerkiksi semmoinen sana kuin ”Sorge”, ”huoli”, ei ole huoli. Se on struktuurinimitys, joka tarkoittaa, että ihminen on suuntautunut johonkin ja kiinnostunut siitä. Sehän on kuin Husserlin intentionaalinen kokemus, mutta muutettu ihmimilliseen elämään konkreettisesti liittyväksi. Me emme ainoastaan katsele jotakin, vaan me katselemme sitä nimenomaan siksi, että se kiinnostaa meitä. Siinä on jotain sellaista, jota voimme tehdä sille tai ottaa käyttöön.

Millainen oli fenomenologisen harrastuksen ja tutkimuksen alkuvaihe Suomessa ja millaisen vastaanoton se akateemisessa filosofiassa sai?

Siinä vaiheessa – vuodesta 1958 alkaen 1960-luvun loppuun saakka – se ei ollut hyväksyttyä filosofiaa. Helsingiläiset filosofit katsoivat sitä enemmänkin vähän pelonsekaisesti, mutta pitivät sitä jonkin näköisenä epäfilosofiana. Tämä oli yleisvaikutelma.

Onko ajateltava siten, että fenomenologia tuli Turun kautta Suomeen?

Se on varmaan rehellisesti sanoen totta. Se kulminoitui silloin, että ensin oli Sven Krohn ja sitten hän ja minä. Sitten tuli nuoria ihmisiä mukaan. Matti Juntunen oli jo hyvin aikaisessa vaiheessa sellainen oppilas, johon kiinnitti huomiota. Oli Arto Siitonen ja monia muita. Muiden muassa Lauri Rauhala ja Paavo Siro väittelivät Sven Krohnille, voisiko sanoa fenomenologisesta psykologiasta. Lisäksi oli Yrjö Reenpää, mutta hän oli yksittäinen ilmiö – hieno mielenkiintoinen ihminen. Hän se oli ensimmäinen fenomenologi Suomessamme!

Miten tai mistä ajatuksesta sai alkunsa Suomen fenomenologisen ja filosofisen tutkimuksen seura?

Se sai alkunsa siitä, että Sven Krohnin kanssa keskusteltiin Fenomenologisen seuran perustamisesta elvyttämään suomalaista filosofiaa tältä kannalta. Mukaan tiedusteltiin kiinnostuneita ihmisiä. Heitä oli ennen kaikkea Otto Brusin, joka oli ollut minun lisensiaattityöni toisena tarkastajana. Hän oli erittäin filosofisesti orientoitunut, mielenkiintoinen oikeustieteilijä, juuri Helsingistä Turkuun muuttanut Roomalaisen oikeuden professori. Oli suomen kielen professori Paavo Siro, joka oli kiinnostunut sellaisesta fenomenologiseen filosofiaan läheisesti liittyvästä kielitieteellisestä suuntauksesta, josta on lähtöisin generatiivisen kieliopin idea. Seurassamme oli lisäksi vielä Eino Krohn, Sven Krohnin veli, yleisen kirjallisuustieteen professori, jolle tein sivulaudaturin.

Viiniä ja ”mustaa makkaraa” vuoristomökissä

Vuonna 1961 opiskelit Deutscher Akademischer Austauschdienstin stipendiaattina Freiburg im Breisgau yliopistossa. Kirjoitit Heideggerille ja kerroit toivomuksesi saada tavata häntä. Heidegger kutsui sinut

kotiinsa Zähringeniin. Tämän lisäksi vietit kokonaisen päivän Schwarzwaldissa hänen legendaarisessa vuoristomökissään, missä *Sein und Zeit* on kirjoitettu. Millainen oli tunnelma hänen seurassaan? Mistä keskustelitte? Miltä Heidegger tuntui ihmisenä?

Se on minusta asia, josta on hauska kertoa. Hän oli ihan tavallinen saksalainen ihminen. Ja kaikkein hauskinta oli, että tuosta kielestä, joka on niin voimakkaasti erilaista *Sein und Zeit*issa, ei ollut pienintäkään jälkeä hänen puheessaan.

Minkälainen oli tavallinen saksalainen ihminen?

Hän oli sellainen myhäilevä, hyväntahtoinen. Heideggerin silmien katseessa tosin näki tietyn pistävyyden. Muistan, että heti alkuun hän pyysi minua sanomaan nimeni hitaasti. Tähän hän sanoi, että paino on siis ensimmäisellä tavulla kuten unkarissa. Hän kiinnitti siihen huomiota. Seuraavaksi hän pyysi minua lausumaan suomenkielisen lauseen. En muista enää minkä lauseen lausuin, jonkin hätäpäissä kyhätyn. Hän kuunteli sitä mieltymyksellä ja sanoi, että kuulostaa hakkaavalta. Tähän sanoin, että käyttäkseni Nietzschen sanoja, se on kuin vasaralla filosofoisi, mihin Heidegger vastasi, että jotain sellaista.

Hän oli hyvin sympaattinen ja vaatimaton ihminen. Puhuimme pääasiassa Aristoteleen filosofian käsitteistä. Hänhän oli hyvin oppinut ja nimenomaan Aristoteleen filosofiaan erittäin hyvin perehtynyt. Vuoristomökissä joimme lasilliset vermuttia. Söimme myös jotain valkoviinin kera, mutten muista muuta kuin lautasella olleet paikalliset leikkeleet, joista yksi oli tehty jauhetusta maksasta ja yksi oli suurikokoista salami, jossa oli musta kuori ja jota kutsuttiin schwarzwurstiksi. Se oli varmaan Schwarzwaldin maakunnallinen herkku. Tampereen mustaa makkaraa se ei kuitenkaan ollut!

Muistatko mitä kysymyksiä hänelle esitit ja mitä hän vastasi niihin?

En oikeastaan. Tietysti kysyin vakiokysymyksen, että tuleeko vielä *Sein und Zeit* kakkonen, saammeko vielä lukea loppuosan? Hän sanoi: ”ei koskaan”.

*Sein und Zeit*ista puhuttaessa tulee mieleeni, että joskus 1960–70-luvun taitteessa tapasin erään Heideggerin oppilaan, joka oli professorina Frankfurtissa. Hän antoi minulle ns. proto-*Sein und Zeitin* eli kirjan viimeistä edellisen keskeneräisen version tai sen lyhennelmän. Se oli hyvin mielenkiintoinen luettava, koska siinä näki millä tavalla ajatus ei ollut vielä kypsytynyt ihan valmiiksi, mutta tekee tuloaan. Olen käyttänyt pikkuisen tätä tietoa *Wahrnehmung und Interpretation* -tutkielmassa, joka käsittelee Husserlin ja Heideggerin ajattelun rakenteellista eroa. Nyt proto-*Sein und Zeit* on ilmestynyt varhaisten Marburgin luentojen yhteydessä.

Itseäni on askarruttanut, miksi Heidegger kysyy olemisen mieltä? Oliko hänen motiivinaan esimerkiksi skolaarinen halu uudistaa länsimainen metafysiikka, halu dekonstruoida ontologia vai halusiko hän artikulo-

loida jotain omakohtaisesti koettua perimmäistä? Eli mikä on olemisen mielen kysymisen merkitys?

Se on mielenkiintoinen peruskysymys sen takia, että länsimaisessa traditiossa on aina puhuttu olevaisesta, siis olioista, eikä koskaan olemisen käsitteen sisällöstä. Filosofian perinteessä olemisen käsitteelle on annettu selkainen merkitys, että se on jonkinlaista läsnäoloa. Eli se mikä on, on jollakin tavalla tässä ja nyt. *Olemista ja aikaa* kirjoittaessaan Heideggerilla on alusta lähtien se näkemys, että se on liian suppea käsitys olemisen käsitteen liittymisestä nykyisyyteen. Ja hän lähtee luomaan kolmiakkaista ajatusta, jossa tulevaisuus, nykyisyys ja menneisyys solmiutuvat yhteen ja antavat olemisen käsitteelle aivan uudenlaisen merkitysulottuvuuden, eräänlaisen olemisen tulevaisuuteen suuntautuvan merkityksen. Juuri se on Heideggerin *Sein und Zeitin* hieno ja salainen struktuuri, sen rakenne, kuva, on juuri tämä ajatus ja sen melko vaikeaselkoinen selvittely.

Minusta olemisen probleemin selvittelyyn ei liity pelkästään filosofista mielenkiintoa vaan siinä on voinut olla myös jotain henkilökohtaista – viittaa Heideggerin katolilaiseen menneisyyteen ja esimerkiksi hänen kiinnostukseensa katolilaisen mystikon mestari Eckhartin tuotantoon.

Niin voi olla. Ainahan on henkilöhistoriallisia ai-neksia filosofiassakin. Heidegger opiskelikin teologiaa jonkin aikaa. Mutta kyllä minä näkisin, että kiinnostus lähtee Aristoteleen metafysiikan syvällisestä tuntemuksesta. Heidegger havaitsee yhden kohdan puuttuvan metafysiikan perinteestä – olemisen ja ajan läheisen yhteyden selvittelyyn. Siihen hänelle tarjoutuu tilaisuus juuri siksi, että Husserl on luennoinut ja kirjoittanut luento-muistiinpanot aikatajunnan fenomenologiasta. Siellähän on myös ajan kolmijakoisuus; menneisyyteen liittyvä re-tentio ja tulevaisuuteen protentio. Siinä mielessä olen sanonut tekstissäni ”Husserl ja Heidegger”, että Husserl teki Heideggerin mahdolliseksi, antoi sysäyksen ajatella tuolla tavalla.

Oletko seurannut suomalaista Heidegger-tutkimusta?

Näiden taiteentutkimusvuosieni varrella olen hyvin vähän päässyt seuraamaan sitä. Joskus aina saan postissa jonkin mielenkiintoisen tutkielman. On selvää, että Heideggeria on käännettävä, mutta niin kauan kuin kiel-es-sämme ei ole määräävää artikkelia, struktuurikuvaukset menettävät formaalisen merkityksensä. Kirjoitin tästä kerran *Tiedettä taiteesta* -kirjassani.

Onnelliseen elämään kuuluu kauneus

Vuonna 1984 tulit Jyväskylän yliopistoon taidekasvatuksen professoriksi. Mistä innostus estetiikkaan ja taiteeseen on saanut alkunsa?

Jo opiskeluvaiheessa kirjoitin turkulaisiin sanoma-lehtiin arvosteluja kirjoista ja taideteoksista. Olen koko ikäni ollut taiteesta kiinnostunut. Tämä pieni juonne sai konkreettisen ilmauksen, kun kirjoitin ensimmäisen var-

sinaisen estetiikkaa käsittelevän kirjoitukseni. Se ilmestyi *Estetiikan kenttä* -kirjassa ja siihen liittyi suuri Helsingin yliopistossa pidetty yleisöluento. Innostuin ensi kertaa formuloimaan käsitykseni siitä, minkälainen on taideteos ontologisesti ajatellen ja millä tavalla taideteokseen liittyy merkityksen probleema ja minkälainen on taideteoksen ilmaisema merkitys – se kun ei voi olla yksiselitteinen ja selkeä lause, jonka kääntäisimme teoksesta.

Onko näkökulmasi todellisuuteen esteettinen?

Jos tarkoitat sillä sitä, että kuuluuko minun mielestäni onnelliseen elämään kauneus, niin kyllä kuuluu. Kauneus on hyvin monimutkainen käsite, mutta kyllä puhdas ja miellyttävä on osa miellyttävää elämää – sellainen kaunis kuva, kuin Ernstin *Alttaritaulu*, jossa on samalla älyllinen pähkinä ja johon tiivistyy tietynlainen ilkikurinen ajattelu.

Millainen on mielestäsi estetiikan, taidekasvatuksen ja filosofian anti toisilleen?

Se on se, että taideteoksessa ihmisen luovat mahdollisuudet tulevat jotenkin niin kukoistavalla tavalla esille. Ihmisen mahdollisuuksien pohtiminen on filosofinen kokemus, joka sykehdyttää mieltä. Filosofin välinein tätä voidaan tutkia. Estetiikan tarjoaman tiedon avulla voidaan valottaa sitä, mitä oikein tapahtuu, kun koemme jotain. Näen estetiikan osana elämän yhteyttä.

Olet kirjoittanut vuonna 1985 kirjassasi *Taidekasvatuksen tieteenala*, että ”taiteen tarkasteleminen ei ole enää yksinkertaisen, luonnollisen havaintokyvyn hyväksikäyttöä, vaan erityisen viljelyn, kultivoitumisen ja vaalimisen avulla kehittyvää taitoa, joka edellyttää tietoa, tuntemusta ja älyllistä valmiutta kohdata epätotunnaisia mielikuvia”. Mutta vaatiiko taiteen syvällisempi katsominen myös omakohtaisia esteettisiä tai eettisiä elämyksiä, joissa esimerkiksi olemassaolon syvyys paljastuu ja maailma näyttätyy muunakin kuin pelkkänä pintana?

Kyllä varmastikin. Eihän sellainen ihminen voi kokea taiteessa mitään syvällisiä asioita, joka ei ole koskaan kokenut mitään syvällisiä asioita – eihän pelkkä kuva voi sellaisia herättää. Ihmisen on täytynyt olla kokenut paljon elämää pystyäkseen ymmärtämään taidetta.

Voisiko sanoa, että ihmisen elämisaailman horisontin on täytynyt avautua tarpeeksi paljon, jotta hän voi saada esteettisen kokemuksen?

Kyllä, aivan. On paljon ihmisiä, jotka jäävät taiteen ulkopuolelle vain siksi, että heillä ei ole tarpeeksi syvällistä näkemystä ihmiselämästä, se on liian pintapuolinen. Silloin myöskin esteettinen kokemus jää pintapuoliseksi. Usein se ilmenee niin, ettei ole mitään katsottavaa, koska teos näyttää siltä, että siitä ei löydy kuin muutama sekaisin oleva erivärinen viiva. Ne eivät kerro mitään kaikille. Siitä syntyykin ajatus esteettisestä relatiivisuudesta, jota puolustan. Ei voi ymmärtää sellaisia teoksia, joiden ymmärtäminen edellyttää toisenlaista elämänasennetta.

Taideteos ei aukene pelkästään itsestään. Se täytyy pystyä avaamaan.

Tieto auttaa meitä ymmärtämään esteettisiä ilmiöitä eikä suinkaan vähennä ymmärrystä. Esteettinen tieto ei ole pelkästään jonkin tietämistä vaan taitoa liikkua epäselvän asian ympärillä. Olla avoin joka suuntaan eikä lukkiutua mihinkään. Tieto on ikään kuin horisontti, tausta, josta kohoa koko ajan syvällisempi ymmärtäminen ja oivallus, sellainen tieto, jota voi sanoa kokemukselliseksi tiedoksi. Se on hyvin erilaista kuin esimerkiksi matemaattinen tieto. Se on enemmän oivallusta, mutta kuitenkin siellä on taustalla selvä tiedon rakenne.

Miten koet esteetikona nykyisen median kyllästyttävän kuvakulttuurin ja kuvien moninaisuuden arjessamme?

Saksassa on syntynyt viimeisen viiden kuuden vuoden aikana uudelleen ”kuvatiede”, Bildwissenschaft. Tämä liittyy käsitteeseen ”iconic turn”, jonka lähtökohta on Rortyn kehittämä käsite ”linguistic turn”. Vaimoni Sirkkaliisa on tutkinut tätä ja hän kirjoitti juuri pienen katsauksen uuteen saksalaiseen kuvatieteeseen. Se on minusta hyvin mielenkiintoista. Jotkut ajattelevat, että kielellinen käänne on korvautunut ikonisella käänteellä, jossa kuva tunnustetaan enemmän kuin aikaisemmin ajattelun välineeksi.

Olet esittänyt 1980-luvulla teorian taideteoksesta, jossa tarkastelet taideteosta kolmiyhteyden tekijä-teosvastaanottaja kautta. Onko näkemyksesi edelleen sama?

Kyllä on. Taiteen tapahtumateoriassa, kuten oppilaani sitä nimittivät, keskeistä on lähtökohta, jonka mukaan perinteinen estetiikka ei kyennyt hahmottamaan sitä, että taideteos on aina tapahtumista. Katsoja ei ole vain pelkkä katsoja tai kokija. Hän on mukana tapahtumassa. Tämän rakenteen halusin aikoinani kuvata ja tein myös paljon johtopäätöksiä sekä taiteen tutkimuksen että taidekasvatuksen käytännön kannalta juuri tapahtumakäsitteestä.

Onko juuri sen vuoksi, että taide on tapahtumista elämisaailmoissa, vaikea puhua siitä, mitä taide on? Tämä on mielestäni olennainen ajatus tapahtumateoriassa. Tämä tapahtumisen mukaan tuominen pyrkinee siis estämään todellisuuden liikkeen pysäyttämisen staattiseksi ja esinemäiseksi!

Niin nimenomaan! Se ei voi olla sellainen. Tässä ehkä kuvastuu Heideggerin vaikutus. Siinä on selvästi mukana kolmiaikaisuus tapahtumisessa. Olen joskus analysoinut tätä itse asiassa jo kirkkoisä Augustinukselta peräisin olevan analyysin avulla. Siinä kuunnellaan musiikkitaiteesta, jossa odotus on hyvin tärkeää. Kun sävel soi ja kulkee eteenpäin, me odotamme. Ei vain psykologisessa mielessä vaan myös eksistentiaalisena tapahtumana. Me odotamme. Odotus täyttyy tai on täyttymättä, mutta odotus on tärkeä. Se sitoo yhteen. Itse sävelkulkukin muodostuu odottamisen myötä. Kyseessä on eräänlainen ennakointi. Ja joskus, kun se odottamaton on hyvin raju, se voi suututtaa meitä. Näin käy aika ajoin, kun jokin

uusi musikaalisuusidea tuodaan esille. Ihmiset eivät lähdekään konsertista tyytyväisinä vaan tömistävät jalkojaan.

Muutama sana filosofiasta ja luovasta työstä

Miten luonnehtisit filosofian nykytilaa ja miltä näyttää suomalaisen filosofian tulevaisuus? Entä erityisesti fenomenologia ja taiteen filosofia, millaiselta niiden tulevaisuus vaikuttaa?

Tuo on vähän vaarallinen kysymys, koska... Toivoisin, että suomalainen filosofia pääsisi eteenpäin. Nykyisin on hyvin vähän filosofiaa, jota voi sanoa suomalaiseksi. Jos katsotaan akateemista filosofiaa, niin siinä on vähän omaperäisiä aineksia. Kauhean paljon kirjoitetaan nopeasti suuria paksuja kirjoja tällä hetkellä, mutta niiden anti on tavattoman vähäinen. Ikävä kyllä täytyy sanoa, että toivoisi, että filosofeilla olisi enemmän aikaa kypsyttää ajatuksia, kehittää niitä oikeisiin mittoihin. Nykyinen yliopistojärjestelmä ei suosi pitkäaikaista kirjoittamista. Ajatellaanpa vaikka sitä, että Kant kirjoitti pääteostaan seitsemän kahdeksan vuotta professorina. Hänhän saisi nykyisin potkut siksi, että on niin laiska.

Samanlaisia äänenpainoja on tullut kaikilta kollegoiltasi, joita olen haastatellut.

Se on hyvin hauska kuulla, koska tätä – voisi sanoa – filosofista ja tieteellistä rihkamaa tuotetaan loputtoman paljon. Tuntuu kuin monet ihmiset eivät edes ajattelisi, että heidän kirjoituksiaan luetaan. Ne ovat vain julkaisuja. Minusta on järkyttävää, että kirjoittajakin saattaa ajatella, että minä vain julkaisen eikä ole väliä onko tekstillä lukijoita. Varsinkin taiteen tutkimuksen piirissä on hyvin paljon semmoisiakin piirteitä – voisiko sanoa ihan pelkkää leipäpappina olemista. Se on leipäprofessori, joka kirjoittaa kirjoittamasta päästyään ja julkaisee, vaikka ei ole mitään asiaakaan oikeastaan vielä kehittynyt. Se on suoranaisten rikos, mutta sille ei voi mitään. Se kuuluu tämän nykyisen... tai sanotaan näin, että kyllä sille voi! Pitäisi vain olla rohkeita ihmisiä, jotka pistävät pisteen asialle ja sanovat, että nyt tehdään laatutyötä. Laatutyötä ei voi tehdä kuin laatuolosuhteissa, joissa voi kehittää asiaansa loppuun saakka, niin pitkälle kuin omat voimat riittävät. Mielellään vielä ryhmissä, joissa on – niin kuin ennen oli – luonnostaan syntyviä yhteistyömuotoja eikä mitään hallinnon hetken oikusta nimeämiä tutkimusprojekteja. Jotka syntyvät siitä, että samoista asioista kiinnostuneet ihmiset pystyvät toimimaan yhdessä, voivat tavata, keskustella, väitellä. Se on kyllä A ja O tieteellisessä toiminnassa.

Liikuntaa ja hevosia

Mistä aikoinaan hait vastapainoa akateemiselle työlle? Entä nykyään? Miten vietät eläkepäiviäsi?

Minä olen aina liikkunut mielelläni paljon. En ole juoksija, mutta kävellyt olen paljon. Kun polveni aiemmin hieman vaurioituivat, kaikkein hankalin asia oli

etten päässyt liikkumaan. Käytin tuolloin sauvoja päästäkseni kävelemään. Onneksi olen taas aika hyvässä kunnossa ja pystyn kävelemään kohtalaisia matkoja. Ja sitten meillä on tietysti hevosharrastus, joka tällä hetkellä on koko perheen yhteinen harrastus.

Kotisivuiltasi näemme, että hevonen on sydäntäsi lähellä. Minun piti kysyä, symboloiko hevonen sinulle luontoa esteettisessä hahmossa, mutta *niin & näin* -lehdessä sanoivat kysymyksen olevan liian johdatteleva, joten en kysy sitä!

Se on kyllä hyvä kysymys, koska hevosessa on minusta todella jotain komeaa ja komea on yksi esteettinen modifikaatio. Hevonen on uljas eläin ja kun oppii tuntemaan hevosen käyttäytymismuotoja, niin voi vain ihmetellä sen tunne-elämän syvyyttä. Se on tavattoman tunteikas ja teatraalinen eläin. Se näyttelee, ottaa nokkaansa. Se näyttää myöskin mieltymyksensä, suuttumuksensa, ihan silmiä myöten oppii tuntemaan hevosen tunne-elämää. Voi olla, että me vain interpoloimme siihen inhimillisiä tunteita, mutta minä en usko että niin on. Olen niin monta kertaa nähnyt kun hevonen ottaa nokkaansa, loukkaantuu, kääntää ihmiselle selkensä, ei ole kuulevinaan käskyjä, komentoja, ei mitään, koska häntä on kohdeltu muka huonosti. Se on minusta hyvin mielenkiintoista katseltavaa, siinä on esteettinen puoli. Hevosella on valtavan suuret aivot, jotka toimivat monimutkaisen liikkeen luomiseen; valtavan suuri määrä aivotoiminnasta keskittyy monimutkaiseen liikejärjestelmään.

Kysymisen taito ja yliopiston nykypäivä

Mikä tai mitkä teoksistasi tuntuvat tämän päivän näkökulmasta kaikkein tärkeimmiltä ja onnistuneimmilta?

Minun mielestäni Aristoteles-tutkimus oli eräässä mielessä tärkeä ja onnistunut. Se oli vaativa ja onnistuinkin siinä kuitenkin hyvin. Se oli minulle kuitenkin ennen kaikkea historiallinen kurssi, työskentelyn johdonmukaisuuden oppimista ja sellaista. Kyllä kai täytyy sanoa, että ”mahdollisuuksien pelitila” -ajattelu on varmaan se merkittävä ja on vahinko, että se jäi jollain tavalla kesken. Pystyin kehittämään ja esittelemään sen idean, mutta en rakentamaan siitä sellaista filosofista teoriaa, joka olisi yhtenäisesti suuntautunut ihmiselämän eri aloille ja osoittanut sen, kuinka hyvä ja toimiva ajatus on mahdollisuuskehien ympäröimä ihminen, kuinka paljon se avaa näkemystä ihmiselämään. Olen joskus sanonut, että Heidegger aikateeman vuoksi jättää näkemättä mahdollisuuden loogisen rakenteen ja että kontrafaktuaalisuus on eksistentiaalisesti mielenkiintoinen ajatus, jota olisin halunnut kehitellä.

Jos saisit kysyä yhden kysymyksen joltain filosofilta, keneltä kysyisit ja mitä?

Ehkä saan laittaa leikiksi ja sanoa, että kysyisin Hegeliltä, mitä oikein ajat takaa? Hegel on vaikea filosofi. Monien filosofien kohdalla voi sanoa, että tiedetään mistä hän keskustele, mutta hänen kohdallaan on joskus vaikea

tietää, mistä hän puhuu. Varsinkin nuoresta Hegelistä, hänestä joka kirjoitti *Logiikan tieteen*, on vaikea saada selvää. Enkä usko, että kukaan on täysin pystynyt siihen kysymykseen vastaamaan. Omalla kohdallani on vähän vaikea sanoa, onko ymmärrykseni syntynyt siitä, että olen lukenut *Logiikan tieteen* vai syntykö se siitä, että olen lukenut Hegeliä käsitteleviä tekstejä, filosofian historioita, jotka ovat antaneet minulle kokonaiskuvan. Mutta nämä yksityiskohdat, ja se mitä olen lukenut muiden niistä kirjoittaneen, näyttävät olevan tavattoman vaikeita.

Kannattaisi lukea varsinkin saksaksi Hegelin luentoja filosofian historiasta. Ne ovat aivan fantastisen hienoja. Hän näkee kaikkien edeltäneitten filosofien ajatuksellisen ytimen ja pystyy sanomaan sen hienosti pieniä yksityiskohtia myöten. Esimerkiksi esitys Kantin filosofiasta on aivan erinomainen ja myös esitys Fichtestä, Descartesista puhumattakaan. Mutta kun on vuorossa hänen oma filosofiansa, tullaan siihen ongelmaan, että ei tahdo olla selvää kuvaa siitä, mistä herra puhuu. Kun Hegeliä lukee englanniksi, joku on jo tehnyt tulkinnan, filosofia on yksinkertaistunut. Hegelillä on aika iso sanavarasto ja hän viljelee juuri näitä saksan kielen mahdollisuuksia prepositioiden avulla, antaa verbeille erilaisia hienoja nyansseja.

Mitä haluaisit sanoa nuorille filosofeille?

Ennen kaikkea haluaisin sanoa, että älkää antako periksi, älkää uskoko opettajianne, älkää uskoko kehenkään, älkää uskoko konventionaaliseen todellisuuteen. Uskokaa siihen, että kaikessa on miettimistä ja pohtimista, mikä on loputon tehtävä, mutta hyödyllinen kaikille.

On viimeisen kysymyksen aika. Jos haluat, voit tehdä itsellesi kysymyksen ja vastata siihen.

Minusta se on loogisesti mahdoton pyyntö, sillä jos minä kysyn jotakin, niin silloin en voi tietää sitä. Jos minä kysyn itseltäni jotakin, niin minun täytyy kuitenkin edellyttää, että voin siihen vastata. Mutta mitä minä voin siihen muuta vastata kuin sen, minkä minä jo tiedän, kun teen sen kysymyksen. Tämä on pelkkä retorinen kysymys. Jos kysymys on rehti ja avoin, niin sehän kysyy avoimessa tilassa sellaista, mikä ei voi tulla itsestään selvänä vastauksena.

Jospa muotoilisit siten, että jos asettuisit minun housuihini, niin itsesi tietäen, mikä voisi olla sellainen kysymys, joka voisi kiinnostaa minua, lukijoita ja kuulijoita? Esimerkiksi jotain, mitä sinun verkkosivuiltasi löytyvässä haastattelussa on jäänyt käsittelemättä ja mitä ei ole tässä haastattelussa käsitelty.

On yksi asia, jota en ole halunnut käsitellä – tilanne yliopistoissa. Se on minun mielestäni äärimmäisen huolestuttava ja ilmenee hyvin monella tavalla. Yliopisto ei pitkän päälle pysty olemaan sellainen mitä se on tarkoitettu olemaan eli korkeimman tiedon hankkimiseen liittyvä asia. Se on madaltunut. Siitä on tullut jonkin näköinen teollisuuslaitos, jossa tuotetaan valmistuvia ihmisiä, kun sen pitäisi omistautua tutkimukselle ja ennen kaikkea opettaa nuorille opiskelijoille tutkimuksen teke-

mistä, sananmukaisesti luovaa työtä – ja sitä ei hallinnollisilla päätöksillä pystytä tekemään. Sitä ei myöskään pystytä tekemään laatimalla kaavoja, millä tavalla opetetaan ja tehdään tutkimusta. Se on sitä, että ihmiset ovat luovasti yhdessä, toimivat, tutkivat, että heillä on ennen kaikkea aikaa. Silloin voi paneutua asioihin kunnon ja perusteellisesti ilman kiirettä, tietäen, että laatu on tärkeämpää kuin määrä. Tämä on valitettavasti suuri ongelma yliopistoille. Yliopistoihin on tullut virkamiesajattelu, tehokkuus. Siellä on naurettavia käsitteitä. Puhutaan huippuyksiköistä, voimaantumisesta, vahvuuksista ja kaikesta tällaisesta roskasta. Ne eivät kuulu yliopistoon ollenkaan. Sinne kuuluu vilpitön tiedon etsintä ja se ei ole mikään poliittinen ohjelma.

Tämä asia painaa minua paljon. Jo ennen eläkepäiviäni – olen ollut melkein kahdeksan vuotta eläkkeellä – alkoi yliopisto tulla tällaiseksi epäkeloiseksi, mitä se ei ole ollut aina. Voisi sanoa, että 1970–80-lukujen kuluessa yliopisto oli menossa ihan oikeaan suuntaan.

Yliopistoista on tullut tayloristisia tuotantolaitoksia?

Kyllä! Ne ovat suostuneet ymmärtämään tehtävänsä täysin väärin. Ei nykyisen tapainen määrällisen toiminnan kunnioittaminen voi olla mitään tehokkuutta. Näköpiirissä ei ole mitään hyvää. Olisin uskonut, että Helsingin yliopistossa kuva olisi toisenlainen, kun siellä on filosofi rehtorina, mutta eipä Helsingissäkään näytä sen paremmin asiat olevan.

Voi olla, että jossain vaiheessa suomettu putoavat ihmisten silmiltä, jolloin nähdään, mikä tilanne on. Yliopistoilla on ollut ennenkin tällaisia tilanteita. Muistan, että esimerkiksi Leibniz ei halunnut mennä yliopistoon, koska katsoi, että siellä ei voi tehdä tutkimusta. Siellä ei voi kehittyä miksikään. Sellaisia olivat 1600-luvun yliopistot; Descartes ei opeta yliopistossa, ei Spinoza, ei Leibniz, ei Locke, ei Hume.

Kaikki tärkeimmät kaverit!

Kaikki tärkeimmät filosofit! He jäävät pois yliopistoista, koska yliopistoista on tullut opinahjoja. Toisina aikoina on toisella tavalla. Esimerkiksi keskiajalla yliopistot olivat oikein valtavien oppiriitojen työssijöitä. Luin hiljattain Duns Scotuksen elämänvaiheista. Huomasin hämmästyen miten valtavia oppiriitoja katolisuuden hallitsema yliopistolaitos pystyi kestämään – pääkiistanaihe oli: voiko uskon ja tiedon välillä olla ristiriita. Tätä ratkaistiin monella tavalla. Yliopistoja jopa suljettiin, kun ne ottivat väärän kannan. Silloin yliopisto oli elävä laitos, joka uskalsi jopa vastustaa. Nykyinen on aika huolestuttava ilmiö. Minusta on kamalaa, kun professorista tulee virkamies, aikataulusuunnittelija, rahoituksen etsijä. Tutkimus on näennäistä. Tehdään valtavasti tutkimusta, julkaistaan julkaisemisen vuoksi. Se on huolestuttavaa.

Kiitos tästä pitkästä ja antaumuksellisesta haastattelusta!

Kiitos sinulle. Oli mukava olla haastateltavana. Kivoja ja hyödyllisiä asioita tuli esille.